THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
Published by
JOURNAL PUBLICATIONS OF TORONTO, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST Telephones: ADelaide 7424-7425
NATHAN FRIEDLAND, President.
Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, January 22nd, 1913.
UNITED PRINTERS TRADES UNION LABEL COUNCIL TORONTO, ONT. 25

א פאַטש אין פּנים אונזער געזעלשאַפט

„נאָכדעם ווי איך האָב פאַרלוירן מיין שטעלע, האָב איך געטאָן אַלעס מעגליכעס צו באַקומען אַרבייט. אָבער איך בין ניט געווען דערפאָלג־ריך. דאַן האָב איך געזוכט צו באַקומען אַרבייטסלאָזע הילף. אָבער איך האָב דאָס אויך ניט געקענט באַקומען. פאַרוואָס טוען די מוניציפּאַליטעט מען קיין זאַך ניט און וואַרפן די שולד איינע אויף די אַנדערע. איך בין אַרומגעפאָהרען איבער'ן גאַנצען לאַנד און האָב ניט געקענט באַקומען קיין הילף. איך דענק, אַז דאָס איז די אורזאַכע פאַרוואָס איך בין יעצט דאָ".

דאָס האָט געזאָגט איינער פון די אַרעסטירטע רויבער, וועלכער האָט געמאַכט דעם "האַלד אָפּ" אויף דער "באַנק אָף קאַמערס" אין אַראָרא, אָנטאַריאָ.

ערנעסט בענעט צוזאַמען מיט נאָך צוויי יונגעלייט, האָבען געקיד־נעפּט אַ טעקסי־מאַן אין טאָראָנטאָ, האָבען געטריבען זיין אויטאָמאָביל נאָך אַראָרא, וואו זיי האָבען געמאַכט דעם "האַלד אָפּ". האָבען צוגענומען אַרום צוויי טויזענט דאָלאַר און זענען אַנטלאָפען.

ווען די פּאָליציי האָט די רויבער־געכאַפּט, און איידער זיי האָבען זיך דערקלערט שולדיג, האָט איינער פון זיי, ערנעסט בענעט, געמאַכט די פריִערדיגע דערקלערונג.

דאָס וואָס בענעט האָט געזאָגט איז אַן אָנקלאָגע אויף אונזער געזעל־שאַפט. ערליכע מענשען וועלען געטריבען צו דויב און מעגליכען מאָרד, ווייל זיי זענען הונגעריג, ווייל זיי קענען קיין ערליכע אַרבייט ניט באַ־קומען.

מענשען וועלען געטריבען צו פאַרצווייפלונג פון הונגער. מענשען מוען זאָכען אויס פאַרצווייפלונג. וואָס זיי וואָלטען אַנדערש קיינמאָל ניט געטאָן.

וואָס אַנדערש האָט געקענט טרייבען ערנעסט בענעט'ן, וועלכער איז געווען, לויט זיין רעקאָרד וויזט, אַן ערליכער מענש. דערצעהלט מען דאָך, אַז פאַרברעכער וועלכע געהען מיט ביקס און רעוואָלווער זענען האַרטע פאַרברעכער, געבוירענע. מענשען וועלכע קענען ניט רעפאָרמירט ווערען.

מיר זוכען ניט צו באַרעכטיגען דאָס, וואָס בענעט האָט געטאָן, מיר ווילען אויך ניט זאָגען, אַז דאָס, וואָס ערנעסט בענעט און זיינע חברים האָ־בען געטאָן איז דער איינציגער וועג צו שטילען הונגער אָדער פאַרמיידען נויט.

ווען אַלע אַרבייטסלאָזע זאָלען נעמען וואַפען אין די הענט און אַרויס־געהען מאַכען "האַלד אָפּס", וואָלט דאָך אַנאַרכיע געהערשט. עס וואָלט דאָך ניט זיכער געווען דאָס לעבען.

אָבער דאָס, וואָס ערנעסט בענעט האָט געטאָן איז אַ שאַרפער פראָ־טעסט געגען אונזער געזעלשאַפט, געגען אונזער סאָציאַלער סיסטעם. אין וועלכער עס איז מעגליך אַז מענשען זאָלען אַרומגעהן הונ־געריגע אין דער צייט ווען אין די באַנקס־הייזער ליגען מיליאָנען, פאַר וועלכע מען קען קויפען שפּייז און אַלע לוקסוסען.

בענעט'ס דערקלערונג נאָך זיין אַרעסט, איז אַ פּאַטש אין פּנים אונ־זער געזעלשאַפט. ער וועט פאַר דעם דאָזיגען פּאַטש טייער באַצאָלען. ער וועט מיט זיין פרייהייט באַצאָלען. אָבער מענשען וועלען זיך פאַרטראַכ־טען וועגען דעם, וואָס בענעט האָט געזאָגט.

דער מופטי אויפ'ן פערדעל

ווידער אַמאָל איז דער געל־שוואַרצער מופטי פון ארץ ישראל אויפ'ן פערדעל מיט דער הילף פון זיין כיטרער פּאָליטיק וואָס ער טרייבט אויפ'ן חשבון פון דעם אומוויסענדען אַראַבישען פאָלק.

ביים שלום פון דעם מוסולמאַנישען קאָנגרעס איז ער דערוועהלט געוואָרען אַלס פּרעזידענט פון דער דערוועהלטער עקזעקוטיווע. און איצט וועט ער זיכער קענען אַרויסקומען און זאָגען, אַז ער רעדט אין נאָמען פון דער פאַראייניגטער מוסולמאַנישער וועלט.

דאָס איז דאָך געווען דער גאַנצער גרונט־מאָטיוו פון פאַררופען דעם קאָנגרעס, און ער האָט, וואַרשיינליך זיין ציעל דערגרייכט.

אָבער זיין זיעג איז בלויז אַ טיילווייזער, וואָרעס אין די רייען פון זיינע פריִערדיגע געטרייע חסידים קומט איצט פאַר עפּעס אַזעלכעס, וועל־כעס שטעלט אין געפאַר די גאַנצע זיכערהייט פון זיין מאַכט. עס קומט פאַר אַן אומצופרידענהייט מיט זיין פירערשאַפט און עס האָט זיך שוין אפילו געשאַפען אַן אינערליכע אָפּאָזיציע וועלכע איז אַפילו געגאַנגען אַזוי וויט ווי צו דערקלערען אים עפענטליך אַלס אַ פאַררעטער.

די דאָזיגע אינערליכע רייסעריי איז פון פיעל וויכטיגערער באַדייטונג ווי זיין גאַנצער וואָרפען מיט'ן שווערדעל און גאָלאָפּירען אויפ'ן פערדעל פון דער אַראַבישער אומוויסענהייט אום דערמיט צו איבערשרעקען ענג־לאַנד.

איצט, ווען דער קאָנגרעס איז שוין פאַרענדיגט, קאָן מען קלאָר אַרויסזעהן, אַז דער איינציגער מאָטיוו פון פאַררופען אַלע מוסולמאַנער קיין ירושלים, איז געווען בלויז צו איבערשרעקען די אידען מיט גיפטיגע רעדעס און העצערישע סטראַשונגען. אַ גאַנצע עפּעס אָדער מערער זענען פאַר דעם דאָזיגען צוועק אַוועקגעגעבען געוואָרען.

די אידען פון ארץ ישראל — טראָץ דעם וואָס זיי האָבען שוין באַ־וויזען אַז מיט זייער מוט און ווילען זענען, זיי שטאַרקער ווי דער מופטי צוזאַמען מיט דער אַראַבישער עקזעקוטיווע — וואָלטען אָבער געמעגט זיינען האָבען, אַז די געמיטער פון די אַראַבישע מאַסען זענען מיט דעם דאָ־זיגען קאָנגרעס אויפגעריצט געוואָרען. די סטראַשונגען וואָס זענען גע־וואָרפען געוואָרען אַז דער פאַלעסטינער אידישער ישוב קאָן דערוואַרטען אַ צווייטע שחיטה אַזוי ווי די פון 1929, מוזען גענומען ווערען אין אַכט, און פאַרטיידיגונגס־מיטלען מוזען פון דער רעגיערונג געפאָדערט ווערען אין צייט אויידער עס וועט שפּעט.

דער מופטי וויצט איצט צו האָפערדיג אויף זיין פערדעל, הגם זיין נאָהענטע מפּלה קאָן מען דערוואַרטען, בלייבט ער אָבער אַ געפאַר פאַר דעם אידישען ישוב אין ארץ ישראל.

אנערקענט כאָטש די פאַלעסטינער רעגיערונג דעם דאָזיגען פאַקט, אָדער זי האָט כדעה צו פאַרקוקען עס אויס נאָכלעסיגקייט, אַזוי ווי עס איז געווען דער פאַל אין אויגוסט פון 1929?

דאָס קליידעל

(מעגליכע שמועסען)
פון יצחקי

אַי דאָס קליידעל, דאָס קליידעל.

מען זאָגט אַז ניט איין מאַן איז צו־ליעב דעם דאָזיגען קליידעל, שוין אומ־גליקליך געוואָרען. מען זאָגט, אַז ניט איין מאַרד, און זעלבסטמאָרד איז צוליעב דעם זעלבען קליידעל אַרויסגעקומען און מענשען וועלכע וויסען וואָס זיי ריידען זאָגען, אַז כל־זמן אונזער היינטיגע פאַמיליען לעבען וועט זיין געבויט אויפ'ן קליידעל וועט קיין גוטס ניט קאָנען דערוואַרט ווערען.

אַמווייניגסטענס וועגען איין פאַמי־ליען טראַגעדיע וועלכע איז פאַראורזאַכט געוואָרען איבער אַ קליידעל, קאָן איך אייך דאָ דערצעהלען.

פאַרגעקומען איז עס אין לאָנדאָן, ענגלאַנד און אָפּגעשפּיעלט האָט זיך עס אין'ם הויז פון אַ באַקאַנטען ענגלישען נאָוועליסט מיט'ן נאָמען גילבערט פראַנ־קאָו.

אַן אָפּמאָר האָט עקזיסטירט צווישען דעם מאַן און דער פרוי אַז ער דאַרף איהר נעבען 21 הונדערט דאָלאַר אַ יאָהר אויף קליידער — בלויז אויף קליידער.

לויט אונזער פשוט'ען שכל קומט אויס אַז מיט אַזאַ סומע קען מען שוין ווי עס איז צורעקען זיך דאָס נאָקעטע לייב דורכ'ן יאָהר, אָבער די פרוי פראַנקאָו האָט אַנדערש גערענקט און זי האָט צוגעשטעלט דעם מאַן אַ צעטעל פון 31 הונדערט דאָ־לאַר אויף קליידער.

עס איז כראַי צו דערמאָנען אַז אין דער דאָזיגער סומע זענען ניט געווען אריינגערעכענט די אויסגאַבען אויף אונ־טערוועש, זאָקען, שיך און אַנדערע שאַ־לעמוזיגן וועלכע קענען אַליין אויך אריינ־טרייבען אין אַ סומע פון פיעל ציפערען.

האָט דער מאַן פראָטעסטירט און ווען מען האָט איהם געבראַכט אַ כיל פון אַ פאַרזיגער פירמע צו באַצאָהלען 12 הונ־דערט דאָלאַר פאַר זיין ווייב'ס נייעם „אוטפיט" האָט ער געזאָגט: — "לעי־מיט אַ סאָפּאַדיק.

ער ניט ניט, און דאָטס־אַלל!

* * *

אַט האָט איהר אייך דעם ערשטען אַקט פון דער טראַגעדיע — קליידעל.

דער צווייטער אַקט האָט זיך אָפּגע־שפּיעלט אין אַ לאַנדאָנער געריכט פאַר אַ קלוגען ריכטער מיט'ן נאָמען מעקאַרדי.

האָט דער ריכטער, קודם כל, גע־פּסק'ענט, אַז אַזוי ווי די פאַרזיגע פירמע האָט געגעבען דעם קרעדיט ניט צום מאַן, נאָר צו דער פרוי, דאַרויבער דאַרפען זיי מאָנען דאָס געלט ביי איהר, אָבער דערביי האָט ער אוועקגעלייגט אַ לעקציע וועלכע איז אַן־און־פאַר־זיך ווערט אַ פאַרמעגען מיט גאָלד.

"צוליעב פרויען זענען שקלאַפינס פון דער מאַדע", האָט דער ריכטער געזאָגט. "און צוליעב מענער זענען שקלאַפען פון די פרויען. די דורכשניטליכע "מאַסייטי" פרוי קאָן זיך באַקליידען מיט איין פינפ־טען פונ'ם געלט, וואָס זי גיט איצט אויס אויף קליידונג".

און ווייטער:

"די צוליעב גוטסקייט און גרויסמו־טיגקייט פון אַ מאַן בנוגע דער קליידונג פאַר זיין פרוי, פיהרט זעהר זעלטען צו גליק. עס פיהרט, פאַרקערט, זעהר אָפט צו פינאַנציעלער טראַגעדיע. צו ווייניג מענער האָבען דעם קוראַזש און דעם מוט צו ריידען מיט זייערע פרויען קלאָר און אָפען וועגען דער פראַגע פון קליידונג. פאַרהייראַטע מענער, איבערהויפּט, טראַ־גען זיך אַרום מיט אַן אינערליכער מורא, צו אויסדריקען מיט אַ שאַרפען טאָן זייער מיינונג וועגען דער פרוי'ס קליידונג", האָט דער ריכטער דערקלערט.

* * *

"וועגען דעם דריטען אַקט פון דער טראַגעדיע וועל איך אייך איצט ניט דער־צעהלען ווייל איך ווייס עס נאָך אַליין ניט. איך גלויב אָבער, אַז מקנא זיין דעם מאַן, איז איצט ניטאָ וואָס...

איהר אַלע און איך אויך וואָלטען זיך אַסור געוואונשען צו זיין איצט אין זיינע שיך...

אָבער ניט וועגען דעם מאַן'ס טראַ־געדיע וויל איך דאָ איצט ריידען, נאָר וועג־נען דער קליידעל־טראַגעדיע בכלל.

איין זאַך בן איך זיכער, אַז ווען מענער זאָלען טראָגען קליידלאַך וואָלטען די קליידער־שניידער געשטאָרבען דריי מאָל אַ טאָג פון הונגער אַזוי ווי אונזערע טראַראַנטאָ'ר אַמאָלגאַמייטער מעמבערס שטאַרבען.

אַט זעהען מיר דאָך, אַז טאָמער האָט זיך יאָ געפונען אַן איין־און־איינציגער מאַן אין דער היינטיגער צייט, וואָס טראָגט אַ קליידעל, אַז עס אַ מוסטער פון בלייג־קייט און עקאָנאָמיע.

אָך מיין דערמיט מאַהאַטמאַ גאַנדהי'ס "פייגענבלאַט" אַרום די לענדען.

אַרבאָ וואָלטען פרויען געווען אַזוי גרויסמוטיג צו זייערע מענער און זיך באַ־טאָן אין אַזעלכע לייוועטענע טיכער אַזוי ווי גאַנדהי?

און לאָמיר זיך ניט נאַרען. ווי ווייניג פונ'ם קערפּער גאַנדהי'ס טוט דעקט צו, דעקען דאָך די סטיילישע פרויען־קליידער.

נאָך די לעצטע מוראַ'דיגע קראַכען אין דייטשלאַנד און ענגלאַנד, איז ווידער באַשאַרפט געוואָרען די פראַגע וועגען די סכות פונ'ם עקאָנאָמישען קריזיס און זיינע אויסוועגען.

אַ סך נעמען האָט שוין אָט דער קריי־זיס באַקומען: באַנק־קריזיס לויט'ן אַמע־ריקאַנער גוסח, קריזיס פון אומצוטרוי־ען דער פראַנצויזישער שפּאָר א. א. וו. יעדער איינער שטעלט עפּעס די דיאַגנאָז, ניט דעם ריכטיגען נאָמען, בריינגט אריין אַ נייע עקאָנאָמיש־פינאַנציעלע טערמינע און ניט פאַרשטעהט זיך אַן אויסוועג. מיט'ן מעהרען זיך אָבער פון אָט די זאַך־קענער, מיט'ן דאָפּלען זיך פון די, לויט יעדען איינעם געוואונשענע מיטלען — ווערט דער קריזיס אַלץ שטאַרקער, די אַרבייטסלאָזיגקייט גרעסער און די קראַ־כען אַלץ אָפטער...

אַט לייגט אַן אינטערעסאַנטער דאָקו־מענט, דער באַריכט פון דעם עקספּערטען קאָמיטעט צוזאַמענגעשטעלט ביי דער קאָמיסיע צום שטודירען די „פאַן־איי־דאָפּאַ" פראַגען. אַלס מקור פונ'ם איצ־טיגען קריזיס ווערט באַטראַכט לויט זיי די אומצוטרוי שטימונג וואָס הערשט צווישען די פאַרשידענע פעלקער אין אי־ראָפּאַ. אַנדערש געזאָגט, דער ערשטער באַרעגן צו אַ בעסערער עקאָנאָמישער לאַגע איז אַ סטאַביל אַ פּאָליטישע באַזע. אין אַ ניט קיין געזיכערטער פּאָליטישע לאַגע, אין אַ פּאַניק פון מלחמה שטימונג ווערט יעדער פאָלק אָפּגעזונדערט און אין זיך געשלאָסען. פלייסיגע זיך אויסצואַר־בייטען אַליין, צייטענווייז פאַר איהם אין גאָר ניט קיין באַוועגונג באַרענגונגען, אַלע אויסאַרבייטונגען אין וועלכע ער קען זיך אַמאָל נויטיגען — פאַרשטעהט זיך כדי ער זאָל אין אַ צייט פון מלחמה ניט אָנקומען צו קיין צווייטען. שוין פון דעם אַליין ענשטעהט אַ איבערפאַרדאָזיק־ציע. דאַן כאַפּט מען זיך אָן אין צאָהל־טאַריפען. אָבער דער לעצטער פאַרגרע־סערט נאָך די איבערפאַרדאָזיציע, ווייל מיט'ן מעהרען זיך פון די גרעניץ־צאָה־לונגען שטייגען די פּרייזען און במילא ווערט פאַרקלענערט די קויפס־קראַפט.

מיט'ן פאַרקלענערען זיך אָבער פון דער קאָנסומציע, מוז דער קרעמער אַליין אַראָפּלאָזען די פּרייזען, כדי צו דערקען דעם בעטראַג פון די סחורה אין באַנק, אונטער וועמענ'ם דעפּאָ ער האָט די סחורה באַקומען — די דעקונג אין באַנק קען ער אָבער ניט ערלידיגען, ווייל איהם אַליין האָט געקאָסט די סחורה טייערער, טאַקע צוליעב די גרעניץ אָפּצאָהלונגען. אַזוי אַרום ווערט געשאַפען אַ „פאַלגי־ווערונג" פון קרעדיט. (לעצטענס זעהר אַ „גאַנגבאַרע" טערמינע אין עקאָנאָמיש פינאַנסיעלע אָפּהאַנדלונגען...) ווען דער אָפּנעהמער צאָהלט ניט אין באַנק מוז זיך אויף די באַנק „אָפּשטעלען" ניט קענע־דיג אויספיהרען אירע פאַפּליכטונגען. די „פאַרגליווערונג" ווערט פאַרשטאַרט, עס שטעלען זיך שוין אויך אָפּ במילא די פּראָדוצירער־קרעדיטאָרען פון אָט דער גוטען ווילען קען דאָס וואָרט „לוקסוס"

ווערטער און טהאָם...

פון בנימין עברי

באַנק. עס אַנטשטעהט במילא אַן אַר־בייטסלאָזיגקייט און דער קריזיס איז אַן אָפּענער...

דער אויסוועג אַלזאָ — אַ געזיכער־טע פּאָליטישע לאַגע, ליקווידאַציע פון צאָהל־טאַריפען, ליקווידאַציע אויף פון איבערשטייגונג און קאָנקורענץ סיסטעם פון די פּראָדוצירער — דאָס הייסט שאַ־פען אינדוסטריע קאָרטעלן.

אָט די צענטראַליזאַציע פון דער אינ־דוסטריע וועט רעגולירען מיט דער פּראָ־דוקציע. צו דעם פאַרשטעהט זיך דאַרף אויך זיין געזיכערט אַ געלט סטאַביליי־טעט. דאָס קען אויך געשאַפען ווערען דורך אַן אָרגאַניזירונג און צענטראַליזאַ־ציע פון די עמיסיאָן־בענק. ביי אַ געזי־כערטע געלט סטאַביליטעט, רעגולירונג פון דער פּראָדוקציע און ענטוואַפענונג פון די גרעניץ באַריקאַדען וועט קומען אַ גאָר־מאַלע נידערונג פון די פּרייזען, אַ דאַנק וועלכע מ'וועט צוקומען אַ נייע שיכט פון איינקויפער, במילא אַ פאַרקלענערונג פון דער איבערפּראָדוקציע, אַ פאַרמינדערונג פון דער אַרבייטסלאָזיגקייט און שלום על ישראל....

ביז אַהער דער באַריכט פונ'ם עקס־פּערטען קאָמיטעט — די אויספיהרונגען אַפילו גאַנץ אָפּפאָלערע אין באַקאַנטע — דאָך שטענדיג ריכטיג. צי ווערען אָבער אָט די אויספיהרונגען פאַרווירקליכט אין דער פּראַקטיק — דאָ אַ גרויסער פראַגע צייכען...

שוין די באַריכטען פון דער עקאָ־נאָמישער קאָמיסיע אין 1927 ווי אויך אין 1929 ווייזען, אַז די גרעניץ באַרי־ערען ווערען ניט געמינערט. נאָר אויב בין 1930 האָט מען גערעדט וועגען וואָ־פענשטיל־שטאַנד אין די שוין פון פריהער עקזיסטירענדע באַריערען, האָבען מיר אָבער איצט אין 1931 אַ צופלאַקערטען גרעניץ קאָמף אויפ'ן גאַנצען פאַרנט...

דאָ ניט לאַנג שוין נאָך'ן דורכפאַל פון „אַנשלוס" איז ווידער אַרויס אַ כוואַ־ליע פון „פּראָטעקציאָניזם" פון עסטרייך. גאַנצע זיבען קלענערע האַנדעלס טראַק־טאַטען זענען געשלאָסען געוואָרען אין דייטשלאַנד, מיט דער מערהייט פון די רעכטע פאַרטייען, טראַקטאַטען וועלכע שוואַכען אָפּ די מערק פון צענטראַל אייר־אָפּאַ, עפענטלעך אַ „פענסטערל פאַר אַ קליינעם קאָנטינענט, און אויף דעם רע־בענונג ווערען די אַלגעמיינע טאַריפען (ד. ה. די וואָס קומט אַריין העכער ווי דער קאָנטינענט) געהעכערט, ווי לכמל דער לעצטער דייטשלאַנד־רומעניע טראַק־טאַט.

אַ סך געפעהרליכער זענען אָבער די גרעניץ־וועגען וואָס וועלען איצט אויפגע־שטעלט ווערען. נאָך 50 יאָהר פרייִ־ער האַנדעל — אין ענגלאַנד. אַ שאָדען פון הונדערטער מיליאָן פּרייִן וועט ליידען די־דערקט פראַנקרייך און דייטשלאַנד. דער אָפּצאָהל וועט, ווי באַקאַנט, זיין נאָר אויף לוקסוס אַרטיקלען — אָבער דאָס פאַר־שטעהט דאָך יעדער איינער, אַז ביי אַ גוטען ווילען קען דאָס וואָרט „לוקסוס" האָבען אַ גאַנץ „דעלאַמיוען באַגריף"... אַז ס'איז ניטאָ קיין פרנסה איז שפּראָ־טען אויך לוקסוס, איז פרוכטען אויך אַ לוקסוס, איז גרינסען אויך אַ לוקסוס א. א. וו.

אינטערעסאַנט איז, אַז ווען לאָרד סעסיל האָט געהאַלטען אויף דער צוועלפ־טער סעסיע פון פעלקער־בונד אַ שעהנע פּאַטעטישע רעדע, וועגען דער קאָנסאָלי־דאַציע און דערנעהנטערונג פון די פעלקער אין אויראָפּאַ — פונקט דאַן איז אין לאָנ־לאָדאָן אַרויסגעשוואומען די „פּראָטעס־ציאָניזם" לאָזונגען. מילא איצט נאָך באַלדווינ'ס נצחון איז די גאַנצע לאָנדאָ־נער פּרעסע פול מיט „התפּרנסו זה מזה" אַרטיקלען, ניט פאָהרען אין אויסלאַנד אויף ראַטשעס, ניט עסען קיין פראַנצויז־זישע קאַרטאָפעל... (דאַריפּאַרא פאַראַ־זיט!).

אָבער נאָך טרויעריגער איז, אַז אויף דער זעלביגער סעסיע האָבען קלענערע מלוכות, געמוזט ערקלעהרען אַז צוליב אָט דער מיאוסער שפּיל פון די „גרויסע בע־רען" זענען זיי געצוואונגען געגען זייער ווילען איינצופיהרען צאָהל־טאַריפען אין זייערע לענדער, ווי דאָס האָט ערקלעהרט דער דעלעגאַט פון שווייצאַריע.

ניט שעהנער נעהמט אויס דער צווייי־טער הויפּטפּונקט וועלכען דער זעלבער עקספּערטען קאָמיטעט גיט אָן אַלס באַ־דינג צו דער פאַרבעסערונג פון דער עקאָ־נאָמישער לאַגע — די פּאָליטישע סטאַ־ביליטעט.

אָט שטעהט למשל די ענטוואַפענונג־פראַגע. דער ענין ענטוואַפענונג האָט אין זיך אויסער דער „מאָראַלישער" זיין אויך אַ „פּיזישע" עקאָנאָמישע ווערדע — האָט דאָך פאַרט עגלאַנד אויסגעגעבען בין אין 1930, אין יאָהר פון קריזיס, וועגען דער קענען פאָהרט ניט אויף דאַטשע און דער קרוינפּרינץ שענקט אויך דער מלוכה אוצר זיין דרשה־געשאַנק... — גאַנצע 300 מיליאָן דאָלאַר אויף יום־באַ־וואַפענונג...

ווי באַקאַנט איז אויף דער סעסיע פון פעלקער־בונד מיט אַ מאָנאַט צוריק (29־טען סעפּטעמבער), אָנגענומען גע־וואָרען גראַנדי'ס פאַרשלאָג וועגען אָפּ־שטעלען די באַוואַפענונג אויף אַ יאָהר ציוט אַנהויבענדיג פון ערשטען נאָוועמ־בער ד. י.

לאָמיר זעהן דעם „אָפּלאָגיז" וואָס אָט דער אָנגענומענער פאַרשלאָג האָט באַקומען. ערשט היינט האָט דאָך לאָוואָל נאָכאַמאָל ערקלעהרט קלאָהר און דייטליך פאַר דעם רעדאַקטאָר פון „ראַדיאָ־אָגענץ" אַז פראַנקרייך וועט זיך האַלטען ביי איהר סיסטעם פון פאַרזיכערונג אַזוי לאַנג, ביז די מענשען וועלען געפינען די ריכטיגע מיטלען צום אָנראַנזיזירונג פון אַ עסטעט און דויערהאַפטע אינסטיטוציע פון שלום...

דאָס דאַרף זיין אַ „פּראָלאָג" צו דער ענטוואַפענונג קאָנפערענץ וועלכע דאַרף אָט באַלד פאָרקומען אין פעברואַר מאָנאַט...

אָבער נאָך מעהר „חוזק" איז דער ענטפער פון אַמעריקע. הואָווער האָט ראַכט זיך מיט אַ פּאָר וואָכען צוריק דעק־לאַרירט, אַז ער איז גרייט צו שענקען אַ העלפט פון די מלחמה חובות אויב מען וועט פאַרקלענערען די באַוואַפענונג אויף 50 פּראָצענט. מילא וואָס ס'האָט זיך אויסגעלאָזען פון שענקען די מלחמה־חובות איז שוין איצט באַקאַנט, לאָמיר כאָטש זעהן ווי האָלט עס דאָרט מיט דער ענטוואַפענונג. אָט לייענען מיר אַ בריעף געשריבען די טעג פון סטימסאָן'ען צום גע־ניעריאַל סעקרעטאַר פון פעלקער־בונד: „די אַמעריקאַנער רעגירונג „פאַרשטעהט" דאָס דער אָפּהאַלטען זיך פון באַוואַפענונג פאַרווערט דאָס בויען פון „נייע" קריעגס־שיפען, — דאָס אָבער וואָס מ'האָט שוין אָנגעהויבען צו בויען איידער אָט דער פאַרשלאָג איז אַריין אין קראַפט מעג מען פאַרזעצען"... אַנדערש געזאָגט הייסט עס, אַז די זיבען „קרייצערס" פון 10,000 טאָן באַוואַפענען מיט קאַנאָנען פון 8 צאָל די בריוט, איין גראָפאַנען־טרעגער, פינף אונטער וואַסער מינען וואַרפער (צו צו־שטעדען אונטער וואַסער שיפען) צו וועל־כע „מ'האָט זיך איצט גענומען" — די דאָזיגע מעג מען בויען גאַנץ געשמאַק ווייטער...

צו דעם קומט נאָך צו אַ באַדינג — אויב אַלע אַנדערע מלוכות וועלען מסכים זיין צו דעם פאַרשלאָג בכלל...

פונקט אַזאַ תשובה איז אָנגעקומען אויך פון פראַנקרייך.

כ'בין נעכטען געווען אין קינאָ, האָט מען אונז אינ'ם „איבער־פראָגאַנד" געוויזען אַ נייעס פראַנצויזישען „קריי־צער" שפּאַנעל ניי איצט „פון נאָדעל אַרויס", שוין דער פערטער אין דער רייה... אַ פריִיך האָט אָנגענומען אַלעמען קוקענדיג אויף אָט דעם „טאַשען־שיפּעל" אויפ'ן לייַלער.

אַזוי „קלינגען" די ענטפערס אויף אַ פאַרשלאָג פון פעלקער־בונד...

אויב מיר וועלען נאָך צוגעבען די לעצטע קאָמערציע, אָדער בעסער געזאָגט „טראַגי־קאָמערציע" וואָס ס'האָט זיך אָפּ־געשפּילט און שפּילט זיך נאָך ביז היינ־טיגן טאָג מיט'ן „אונטערגעשוישען" קאָנפליקט; אויב מיר וועלען אויך באַ־טראַכטען די איבערינע פונקטען פון דער לאָוואָל־הואָווער דעקלאַראַציע וועגען מלחמה חובות, „יאָנג־פּלאַן", בכלל די טראַקטאַטען א. א. וו. אויב מיר וועלען אויף וועלען מאַכען אַ קליינעם סך־הכל, פונ'ם לאָוואָל־בריאַנד וויזען אין בערלין, וועגען וועלכען מ'האָט אַזוי פיעל „געטרו־מייטערט"... בכלל די לעצטע געשעהענ־שען אין דייטשלאַנד, דער „גוט־לעבען" צווישען היטלער־הינדענבורג א. א. וו. וועט זיך ענטפּלעקען אַ גרויסער תהום וואָס אונטערשיידט די צוויי, זיך סותר־רינע, באַגריפען: „וועטער און טהאָט, טעאָריע און ווירקליכקייט...

פאַריז, דעצ. 1931.

חומש - פאַלקלאָר

פרשת ויגש

ויגש אליו יהודה (מ"ד).

אויף ויגש אליו יהודה שטעהען די טראַפּען קדמא ואזלא, רביעי.

אויף וואָמער בי אדוני שטעהען זרקא, מונח, סגל.

יוסף האָט געפרעגט יהודה'ן:

קדמא ואזלא? וואָס האָסטו זיך עפּעס געפאָדערט און געקומען פריהער פאַר אַלע דיינע ברידער? רביעי, דו ביזט דאָך דער פערטער זוהן פון דיין טאַטען יעקב, פאַרוואָס שטעלען זיך יענע דריי ניט אַרויס?

יהודה האָט געענטפערט:

זרקא — איך האָב זיך מתחיב גע־ווען פאַר מיין פאָטער אַרויסגעוואָרפען צו וועגען פון ביידע וועלטען, אויב איך וועל איהם ניט צוריק ברענגען אונזער ברודער בנימין: מונח סגל — דערפאַר האָב איך געלאָזט רוהען יענע דריי ברי־דער אין זיך מוז זיך אַליין אַרויסשטעלען דער אין נושן?

פאַר בנימין'ען.

נאָך אַן אַנדערען נוסח האָט יהודה געענטפערט:

זרקא מונח סגל — איך בין אַריינגע־געוואָרפען געוואָרען אין ליג אין די "דריי אותיות" (חרם).

(זעהר אַן אינטערעסאַנטער פאַלקס־מדרש).

* * *

ויאמר בי אדוני.

יהודה האָט אַזוי געזאָגט צו יוסף'ן "בי אדוני", דורך מיר ביזטו דאָך געוואָ־רען אַ אדון, אַ האַר, ווייל איך האָב ניט געלאָזט, אַז די ברידער זאָלען דיר הרג'ע־נען, נאָר געהייסען פאַרקויפען דיך קיין מצרים.

* * *

ויגש.

אַז ראש חודש שבט געפאַלט אום מיטוואָך וועט זיין אַ שטאַרקער ווינטער מיט שניי און פרעסט, אַ סימן דערצו איז, וואָס דאָס וואָרט "ויגש" מאַכט גלייך און צוריק אויף ראשי תיבות: וואו (יום ו') יהיה ג' שבט, שלג גדול יהיה וקור.

אויב דער דריטער טאָג פון חודש שבט וועט געפאַלען אין פרייטאָג איז אַ סימן, דאָס עס וועלען זיין שניי און פרעסט.

(אַ פאָלקס וואָרט. עס שטעהט אויך אין ספר פרי מנדים או"ח סימן תרפה).

* * *

וייטב בעיני פרעה (מ"ה).

פאַרוואָס איז עפּעס פרעה'ן געפעלען יוסף'ס איינפאַל צו באַזעצען זיינע ברי־דער אין גושן?

ווייל פרעה האָט געוואוסט אַז דאָרט וואו אידען באַזעצען זיך ווערט פון אַ דער־פעל אַ שטערטעל...

* * *

ולאביו שלח כזאת (מ"ה כ"ג).

מען פרעגט חדר איינגלאַך: וואו שטעהט אין חומש, אַז יוסף האָט געשיקט צו זיין פאָטער יעקב קאָזעס פאַר אַ מתנה?

וועגן דאָס איינגעל ענטפערט דאָס אַזעלבעס שטעהט ניט אין חומש, ווייזט מען איהם דעם פסוק ולאביו שלח כזאת (קאָזעס).

* * *

מטוב מצרים.

רש"י שרייבט: יין ישן שדעת זקנים נוחה היסנו.

די וועלט גיט אַ טעם פאַרוואָס האָ־בען זקנים, אַלטע לייט הנאה פון אַלטען וויין?

ווייל געוועהנליך זענען זקנים ניט צופרידען פון דער עלטער. זיי זעהען איין אַז יעדער זאָך וואָס ווערט אַלט, ווי אַן אַלטער בנד, אַן אַלטער שוך, אַן אַלטער בוים פאַרלירט עס דאָן דעם ווערט. דער־פאַר, ווען זיי זעהען אַז עס איז פאַראַן אויף דער וועלט אַזאַ זאָך ווי וויין וועל־כע וואָס עס ווערט אַלץ בעסער איז עס, האָבען זיי אַ באַפרידיגונג און אַ טרייסט, און דעריבער האָבען זקנים זעהר שטאַרק הנאה פון אַלטען וויין.

* * *

ויאמד יעקב אמותה הפעם אחרי ראות את פניך.

יוד אין אַלטען וויין, ווייל אַלע פאָלקסטימליכע דבורים, גלייכווערטלאַך, הלצות, אַנעקדאָטען און פאָלקסטיטשען וואָס בעציהען זיך אויפ'ן חומש. צוזאַמענגעקליבען לויט די סדרות, סטילזירט און קאָמענטירט דורך **ה. י. זהובי**

יעקב בשעת ער איז געקומען קיין מצרים און האָט געהערט וויי יוסף האָט איהם צוגעזאָגט צו שייזען איהם מיט זיין גאַנץ הויזגעזינד, האָט ער דאַן גע־זאָגט:

איך וויל שוין ליבערשט שטאַרבען אויידער אנקומען צו אַ קינד...

* * *

כי כמוך כפרעה.

רש"י זאָגט דערויף:

מה פרעה גוזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה אף אתה כן.

צום סדר האָט אַ קלוג איינגעל נאָך די פיער קשיות געפרעגט זיין פאָטער, אַ קאַרגען נביה, נאָך אַ פינפטע קשיא:

מה נשתנה — פאַרוואָס אַלע נעכט פון אַ גאַנץ יאָהר, אַז עס קומט אַריין צו דיר אַן אַרימאַן, גיבסטו איהם אַ קרהת, וועגסטו אַ נאַכט פון פסח, כל דכפין יתי וייכל?

דער פאָטער אַ נעטראַפענער פון זיין צייטען וואָס פאַרהיטען פון דער פון איהר מאַנ'ס עפּעס אין דער אַרבייט צו שטערען קאַפּשמערצען, פאַרלוס אַפּעטיט און עגערגיע, וואָס שטערט מיליכע באַזייטיגער פון שטאַפונג זיינען „קרעפטיג" און וויטאַמין בי.

קעללאָגג'ס אַלל־בראַן

רייך אין ביידע. „קרע־טייט" צו מאַכען די גע־טעטיג. וויטאַמין בי צו

קעללאָגג'ס אַלל־בראַן פון אַמ...

אַלע פאָלקסטימליכע דבורים, גלייכווערטלאַך, הלצות, אַנעקדאָטען און פאָלקסטיטשען וואָס בעציהען זיך אויפ'ן חומש. צוזאַמענגעקליבען לויט די סדרות, סטילזירט און קאָמענטירט דורך **ה. י. זהובי**

איז בעסער פאַר די עלטערען צו שטאַר־בען אויידער אַנצוקומען צו אַ קינד?

ווייל עס שטעה